

SLIKA O SEBI I RAZVOJ DRUŠTVENOSTI KOD ADOLESCENATA*

FIorenzo LAGHI, Università La Sapienza (Roma, Italija)
GIUSEPPE CREA, Università Pontificia Salesiana (Roma, Italija)
GRAZIA GUERRIERI, Università La Sapienza (Roma, Italija)
ROBERTO BAIOTTO, Università La Sapienza (Roma, Italija)

Primljeno:
23. 7. 2006.

Izvorni
znanstveni rad

UDK
159.922.8

Sažetak

U članku se ističe kako je izgradnja slike o sebi u adolescenciji proces razvoja svijesti o vlastitim sposobnostima i o novoj ravnoteži sa svijetom vlastitih odnosa. Istraživanje, provedeno na uzorku od 280 učenika, potvrđuje kako je prihvaćanje slike o sebi osnaženo uravnoteženjem raznih područja odnosa proučavanih adolescenata i kako ih postupno osposobljava za odgovorniju autonomiju.

Ključne riječi: slika o sebi kod adolescenata, razvoj društvenosti kod adolescenata

1. UVOD

Opisivanje procesa rasta u adolescentnom razdoblju zasigurno nije jednostavno, ne samo zbog mnoštva istraživanja i radova koji se odnose na to područje razvojne psihologije, nego posebice zbog raznih čimbenika koji su s njime povezani. Adolescencija je naime razdoblje brojnih preobrazbi s kojima se subjekt susreće na fizičkoj i emocionalnoj razini, jer prolazi kroz razne kritične i konfliktualne faze rasta, ali je i razdoblje istraživanja u kojemu se mladi sučeljavaju s novim egzistencijalnim pitanjima koja im se nameću i koja ih postupno vode prema zadovoljavajućem odgovoru na temeljno pitanje o novom identitetu.¹

Budući da je riječ o kritičnom razdoblju, adolescencija je temeljni trenutak pojedinčeva rasta, jer u mjeri u kojoj adolescent bude usvojio povjerenje u vlastite mogućnosti i prihvatio odgovornost za njih, moći će napustiti staru sigurnost i usvojiti novu.²

Osim toga, riječ je o rastu koji se događa u odnosu na druge, u novim odnosima koje aktivira postupno se odvajajući od starih veza i promičući nove.³ Doista, stvaranje adolescentova identiteta uključuje sposobnost bolje međuovisnosti s drugima, prema tome sa svijetom odnosa, te sa

* Naslov izvornika: *Immagine di sé e sviluppo relazionale negli adolescenti*, u: »Orientamenti Pedagogici« 53(2006)2, 337-353.

¹ Usp. D. OFFER – K. A. SCHONERT-REICHL, *Debunking the myths of adolescence: Findings from recent research*, u: »Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry« (1992)6, 1003-1014. Vidi također: D. OFFER – E. OSTROV – K. I. HOWARD, *Normality and adolescence*, u: »Psychiatric Clinics of North America« 13(1990)3, 377-388.

² Usp. W. MEEUS, *Parental and peer support, identity development and psychological well-being in adolescence*, u: »Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society« (2003)2-3, 192-201.

³ Usp. E. H. ERICKSON, *The problem of Ego identity*, u: »Journal of American Psychoanalytic Association« (1956)4, 56-121.

samim sobom.⁴ Tako se on priprema biti samopouzdan i neovisan, dok još živi uz potporu drugih (posebice obitelji i prijatelja), što je važno za formiranje njegova identiteta.

1.1. *Čimbenici rasta i slika o sebi u adolescenciji*

Prijelaz od adolescencije u odraslu dob za mlade uključuje postupnu izgradnju i progresivno jačanje vlastitog identiteta, a događa se posredstvom životnih zgoda i nezgoda. U njima osoba treba integrirati i stalno reorganizirati razne čimbenike koji se pojavljuju, kako bi prešla od djetinje ovisnosti u odraslu odgovornost.⁵

Izgradnja vlastitog identiteta odnosi se na dosljednost koja označava pojedinca unatoč promjenama s kojima se susreće tijekom razvoja. Istovremeno je važno da je on na neki način svjestan kako se sam ponaša i koliko je njegovo traženje prilagodbe povezano s novim budućim iščekivanjima. Mnoge studije potvrđuju višedimenzionalan ustroj adolescentove slike o sebi⁶ i pozitivan odnos takvog ustroja sa sposobnošću usvajanja prilagodbenih i djelotvornih ponašanja.⁷

Prema nedavnim studijama, slika o sebi kod adolescenata obuhvaća razne vidove razvoja i rasta osobe. Prije svega, ona se shvaća kao kognitivna i emocionalna spoznaja samoga sebe⁸; to uključuje poznavanje stavova i osjećaja koje adolescent ima o vlastitom iskustvu, kao i način na koji tumači i organizira svoje postojanje.⁹ Istovremeno međutim formiranje pojma o sebi uključuje i razvoj vjerovanja u raznim životnim područjima. Iz te perspektive slika o sebi uključuje različite dimenzije koje obuhvaćaju razna područja na kojima adolescent djeluje.¹⁰

Napokon, slika o sebi ima veliko razvojno obilježje. To znači da za tumačenje

načina na koji adolescenti poimaju sami sebe valja imati na umu društvenu složenost i emocionalne procese pojedinca: kako dječak raste, spoznaja sebe i slika koju ima o sebi samome postaju sve apstraktniji, raznolikiji i potpuniji.¹¹ Takva sposobnost razlikovanja osobito je važna u adolescentskom razdoblju, jer adolescent tijekom odrastanja treba otkriti i razlikovati jake elemente koji mu omogućuju da uoči svoje sposobnosti sučeljavanja s društvenom stvarnošću i s raznim poteškoćama koje traže objašnjenje njegova novog identiteta. S toga gledišta, slika o sebi je dobar poka-

⁴ Usp. H. D. GROTEVANT – G. R. ADAMS, Development of an objective measure to assess ego identity in adolescence: Validation and replication, u: »Journal of Youth and Adolescence« (1984)13, 419-438.

⁵ Usp. G. VLEIORAS – H. A. BOSMA, Are identity styles important for psychological well-being?, u: »Journal of Adolescence« (2005)28, 397-409; L. J. NELSON – C. M. BARRY, Distinguishing features of emerging adulthood: The role of self-classification as an adult, u: »Journal of Adolescent Research« (2005)2, 242-262.

⁶ Usp. K. N. GRAVES i dr., Risk and protective factors associated with alcohol, cigarette, and marijuana use during adulthood: The role of self-concept, u: »Journal of Youth and Adolescence« (2005)4, 379-387.

⁷ Usp. D. BACCHINI – F. MAGLIULO, *Self-image and perceived self-efficacy during adolescence*, u: »Journal of Youth and Adolescence« 32(2003)5, 337-349.

⁸ Usp. BAUMAISTER – F. ROY, *Identity, self-concept, and self-esteem: The self lost and found*, u: R. HOGAN – J. JOHNSON – S. BRIGGS (ur.), *Handbook of personality psychology*, Academic Press, New York 1997, str. 681-710.

⁹ Usp. D. OFFER i dr., *The Offer Self-Image Questionnaire for a manual*, Reese Hospital and Medical Center, Chicago 41998.

¹⁰ Usp. R. J. SHAVELSON – J. J. HUBNER – G. C. STANTON, *Self-concept: Validation of construct interpretations*, u: »Review of Educational Research« (1976)46, 407-441.

¹¹ Usp. S. HARTER, *Self and identity development*, u: S. S. FELDMAN – G. R. ELLIOTT (ur.), *At the threshold: The developing adolescent*, Harvard University Press, Cambridge 1990, str. 352-387.

zatelj psihološke i funkcionalne ravnoteže osobe u razvoju, te prema tome daje važne obavijesti o njenoj sposobnosti prilagodbe.¹²

Takvo oblikovanje adolescentova identiteta povezano je s njegovim prošlim identifikacijama – posebice u odnosu na obitelj i na značajne osobe u njegovu djetinjstvu – s obzirom na nove identifikacije za koje se priprema. Zbog toga je adolescencija razdoblje novih značajnih odnosa s drugima. Počevši od postojanosti prethodnih identifikacija i od njihove nove sinteze s drugim situacijama s kojima se treba sučeliti, dječak uspijeva pronaći sigurnog vodiča za budućnost.¹³

1.2. Zrelost i oblikovanje adolescentova identiteta

Stvaranje pozitivnog pojma o sebi i razlikovanje novih vlastitih identifikacija vode adolescente prema sve većoj zrelosti. O adolescentskoj zrelosti može se posebice govoriti u vezi s raznim razinama razvojnog procesa koje adolescenta približavaju ponašanjima, mišljenjima i osjećajima koji su tipični za odraslu dob. U vezi s jednom studijom¹⁴ možemo posebice uočiti: (a) razinu zrelosti koja se odražava u adolescentovoj samostalnosti, pomoću koje on pokazuje dobru sposobnost neovisnog djelovanja polazeći od uspostavljenog vlastitog kohezivnog identiteta; (b) zrelost koja se odražava u međusobnoj usklađenosti, koja se očituje u sposobnosti interakcije s drugima zahvaljujući dobrim relacijskim sposobnostima; napokon (c) razinu društvene odgovornosti, pomoću razvoja dobrog sustava prilagodbe zahtjevima šire društvene skupine.

Kako adolescenti rastu, integriraju te razne vidove i sve se više približavaju idealu zrelosti koji je svojstven odrasloj dobi. Razni pokazatelji procesa adolescentova razvoja ukazuju na određeno slaganje između takvog procesa sazrijevanja i obilježja

koja se shvaćaju kao obilježja odrasle osobe.¹⁵ U jednoj se studiji posebice potvrđuje kako adolescenti vide zrelost isto kao i odrasli, jer se usredotočuju na pokazatelje zrelosti i razvoja koje odrasli drže važnima, posebice na individualnoj, međusobnoj i društvenoj razini.¹⁶

1.3. Relacijski svijet adolescenata

Razvoj i sazrijevanje adolescenta odražavaju se u njegovoj sposobnosti uspostavljanja novih odnosa na raznim razinama. Znanstvenici su više puta potvrdili da je razvoj odnosa u adolescenata multidimenzionalan pojam¹⁷, budući da je povezan s raznim područjima u kojima mladić živi.

¹² Usp. A. C. PETERSEN, *Adolescent development*, u: »Annual Review of Psychology« (1988)39, 583-607.

¹³ Usp. D. OFFER – M. KAIZ – E. OSTROV, *Continuity in family constellation*, u: »Adolescent and Family Health« (2002)1, 3-8; M. D. ALLISON – R. M. SABATELLI, *Differentiation and individuation as mediators of identity and intimacy in adolescence*, u: »Journal of Adolescent Research« (1998) 3, 1-16; S. A. ANDERSON – R. M. SABATELLI, *Differentiating differentiation and individuation: Conceptual and operational challenges*, u: »The American Journal of Family Therapy« (1990)18, 32-50.

¹⁴ Usp. E. GREENBERGER i dr., *The measurement and structure of psychosocial maturity*, u: »Journal of Youth and Adolescence« (1975)4, 127-143.

¹⁵ Usp. J. J. ARNETT, *Are college students adults? Their conceptions of the transition to adulthood*, u: »Journal of Adult Development« (1994)1, 213-224; J. J. ARNETT – S. TABER, *Adolescence terminable or interminable: When does adolescence end?*, u: »Journal of Youth and Adolescence« (1994)23, 517-537; S. D. SHEER – R. P. PAL-KOVITZ, *Adolescent-to-adult transitions: Social status and cognitive factors*, u: »Sociological Studies of Children« (1994)6, 125-140.

¹⁶ Usp. L. C. TILTON-WEAVER – N. L. GALAMBOS, *Five images of maturity in adolescence: What does »grown up« mean?*, u: »Journal of Adolescence« (2001)24, 143-158.

¹⁷ Usp. B. A. BRACKEN – R. M. CRAIN, *Children's and adolescents' interpersonal relations: Do age, race, and gender define normalcy?*, u: »Journal of Psychoeducational Assessment« (1994)1, 14-32.

Osim toga, svaki odnos – s roditeljima, vršnjacima, nastavnicima – predstavlja specifično područje njegovog progresivnog društvenopsihološkog prilagođavanja.¹⁸ U mjeri u kojoj adolescent uspijeva utvrditi svoj sustav prilagodbe, sve više se odvajajuć od prethodnih relacijskih shema (napose u odnosu na roditelje), moći će ojačati vlastiti identitet i usvojiti stil autonomnog i osobnog života.¹⁹

Određenije govoreći, on uspostavlja vlastite odnose prema dobi, vrsti i kulturi pripadnosti. Bracken i Crain posebice potvrđuju tu složenost u formiranju adolescentova relacijskog sustava, iako nalaze razlike između dječaka i djevojčica u njihovoj sposobnosti prilagodbe. Isti su autori uočili da djevojčice iskustveno pozitivnije doživljavaju međusobne odnose nego dječaci, vjerojatno zato što su posebno osjetljive na svoj odnos s roditeljima i vršnjacima.²⁰ S obzirom na te razlike, istaknuto je kako odnos prema majci više utječe na vlastito samopojmanje djevojčica, potvrđujući tako da, suprotno uvriježenom mišljenju, roditeljski likovi – različito kod dječaka i djevojčica – utječu na oblikovanje pojma o sebi i u adolescentskoj dobi. Iako su odnosi s drugim značajnim osobama (primjerice s vršnjacima) važni za oblikovanje adolescentova pojma o sebi, oni svakako ne zamjenjuju roditeljski doprinos.²¹

Studije osim toga potvrđuju da adolescent uspostavlja korisne i zrele odnose u mjeri u kojoj se relacijske razmjene uzajamno pojačavaju, što dovodi do društveno poželjnih posljedica.²²

1.4. Ciljevi i svrha istraživanja

Svrha ovog istraživanja je utvrditi pokazatelje adolescentove sposobnosti prilagođavanja i stvaranja slike o sebi, kao i razinu prilagodbe njegovih odnosa, posebice s vršnjacima, roditeljima i nastavnicima.

Zbog toga ćemo istaknuti psihometrijske značajke instrumenta koji je upotrijebljen za mjerenje sposobnosti prilagodbe ispitivanih adolescenata i njihove slike o sebi, dobivene pomoću upitnika *Offer Self-Image Questionnaire*²³.

Naši su glavni ciljevi:

1. ispitati psihometrijske značajke OSIQ-a
2. ispitati postojanje mogućih razlika u postignutim bodovima u OSIQ-u u službi nezavisne varijable roda
3. utvrditi što je sve vezano uz sliku o sebi koju adolescenti smatraju jakom točkom i uz onu koju bi naprotiv željeli promijeniti
4. provjeriti postoje li statistički značajne razlike između skupine s visokim bro-

¹⁸ Usp. B. A. BRACKEN – V. L. NEWMAN, Child and adolescent interpersonal relations with mothers, fathers, male peers, female peers, and teachers: A factor of analytic investigation, u: »Canadian Journal of School Psychology« (1994)2, 108-122.

¹⁹ L. GOOSSENS – A. MARCOEN, Relationships during adolescence: Constructive vs negative themes and relational dissatisfaction, u: »Journal of Adolescence« (1999)22, 65-79.

²⁰ Usp. B. A. BRACKEN – V. L. NEWMAN, Child and adolescent interpersonal relations with mothers, fathers, male peers, female peers, and teachers: A factor of analytic investigation, u: »Canadian Journal of School Psychology« (1994)2, 108-122.

²¹ S. L. BROOKE, *Assessment of interpersonal relations: A test review*, u: »Measurement and Evaluation in Counseling and Development« (1999)2, 105-110.

²² Usp. R. S. McCALLUM – B. A. BRACKEN, *Interpersonal relations between school children and their peers, parents, and teachers*, u: »Educational Psychology Review« (1993)2, 155-176.

²³ Kako bi se izbjegli mogući problemi učenika pri upisu odgovora, radije se upotrijebilo ljestvicu odgovora koja je slična onoj u drugim tekstovima upotrijebljenim u ovom istraživanju, tj. ljestvicu koja je uvijek jednako usmjerena: od 1 (nimalo se ne slažem) do 6 (potpuno se slažem). Priručnik OSIQ-a predviđa upravo suprotan način odgovora od ovoga koji smo opisali. U našem slučaju, prema tome, velik broj bodova ukazuje na dobru sliku o sebi. Usp. D. OFFER i dr., *The Offer Self-Image Questionnaire for a manual*, Reese Hospital and Medical Center, Chicago ⁴1988.

jem bodova u *Offer Self-Image Questionnaire* i skupine s niskim brojem bodova u dijelovima koji mjere međusobne odnose.

2. METODA I TEHNIKE

2.1. Ispitanici i postupci ispunjavanja

Uzorak se sastoji od 280 učenika (130 mladića i 150 djevojaka) koji pohađaju posljednju godinu više srednje škole u Rimu. Dob ispitanika je između 17 i 19 godina (aritmetička sredina [M] = 17,65; standardna devijacija [SD] = 0,39).

Ispunjavanje je kolektivno i uključuje 14 razreda. Upitnici su podijeljeni za vrijeme nastave. Prosječno vrijeme ispunjavanja je 70 minuta.

2.2. Instrumenti upotrijebljeni u ovom istraživanju

Svim ispitanicima podijeljeni su:

- *Offer Self-Image Questionnaire*, koji mjeri razinu prilagodbe adolescenata između 13 i 19 godina i raščlanjuje sadržaj u pet sljedećih vidova vlastitoga ja: *psihološki ja* (kontrola impulsa, emocionalni ton i slika o tijelu); *društveni ja* (društveni odnosi, moralna svijest i težnje); *obiteljski ja* (obiteljski odnosi); *spolni ja* (spolni stavovi); *suočavanje s vlastitim ja* dobro poznavanje svijeta oko sebe, psihopatologija i viši stupanj prilagodbe). Dodatna ljestvica – *idealizam* – mjeri adolescentove ideale. Upitnik se sastoji od 130 pitanja s odgovorima raščlanjenima prema *Likertovoj* ljestvici u šest točaka. Talijanski upitnik OSIQ primijenjen je na uzorku od 1271 adolescenta.²⁴
- *Test međusobnih odnosa*²⁵, koji mjeri prilagođenost međusobnih odnosa djece i mladih u dobi od 9 do 19 godina

na tri različita područja: društvenom (odnos prema muškarcima i ženama), školskom (odnos prema nastavnicima) i obiteljskom (odnos prema roditeljima). Upitnik omogućuje i izračunavanje općeg pokazatelja odnosa.

- Informativni upitnik pripremljen *ad hoc* za ovo istraživanje, koji osim sakupljanja društveno-anagrafskih podataka, proučava vidove slike o sebi koju adolescenti drže pozitivnom i one koju bi željeli provjeriti.

2.3. Statistička metodologija

Statistička obrada izvršena je pomoću programskog paketa »SPSS 11.0 za Windows«. Valjanost ljestvica provjerena je pomoću Cronbachovog *koeficijenta alfa*.

Kako bi se provjerile spolne razlike, načinjen je nacrt analize jednosmjerne varijance jer se spol prikazuje kao nezavisna varijabla, a dimenzije OSIQ-a kao zavisne, pojedinačno promatrane varijable.

Odgovori na informativni upitnik obrađeni su pomoću programa »NVivo«. Iz svakog su pojedinog podatka izdvojene analitičke jedinice koje je moguće definirati kao ključne, semantički bogate simbole, te su nakon toga izračunate frekvencije raspoređene prema spolu. Nakon što su utvrđene kategorije, provjereno je podudaranje podataka pomoću koeficijenta pouzdanosti Kappa, koji je upotrijebljen za vrednovanje podudarnosti među označavateljima kategorijalnih varijabli. Taj je koeficijent primijenjen na dodjele triju vrednovatelja kako bi se uočilo moguće podudaranje ili

²⁴ Usp. S. PALAZZI i dr., A study of relationship between life events and disturbed self image in adolescents, u: »Journal of Adolescence« 13(1990), 53-63.

²⁵ Usp. B. A. BRACKEN, *Test delle Relazioni Interpersonali*, Erickson, Trento 1996.

nepodudaranje u pripisivanju pojedinog karakterističnog aspekta određenoj kategoriji.

Kako bi se provjerilo postojanje značajnih razlika između adolescenata s dobrom slikom o sebi (sveukupni zbroj bodova u OSIQ-u sa standardnom devijacijom iznad aritmetičke sredine) i onih s »lošom« slikom o sebi (standardna devijacija ispod aritmetičke sredine) izvršena je analiza Studentova t-testa za nezavisne varijable, pri čemu je kao nezavisna varijabla uzeta skupina (visoka nasuprot niskoj slici o sebi), a kao nezavisne, pojedinačno promatrane varijable poslužili su rezultati testa međusobnih odnosa.

3. REZULTATI

3.1. *Deskriptivni podaci i koeficijenti vjerodostojnosti dimenzija OSIQ-a*

U tablici 1 izloženi su deskriptivni podaci koji se odnose na ljestvice Offerova upitnika izračunati na sveukupnom uzorku ispitanika (N=280). Izračunate su aritmetička sredina, standardna devijacija i koeficijent varijabilnosti. Koeficijent varijabilnosti (KV) pokazuje prvenstveno je li standardna devijacija jako iznad aritmetičke sredine i omogućuje li da se utvrdi potiču li ljestvice tako raspršene odgovore te ih se ne može smatrati »mjerilima«. Općenito govoreći, ljestvice s prihvatljivim koeficijentom ne bi trebale imati koeficijent varijabilnosti ≥ 65 . Kao što se može vidjeti iz tablice 1, sve dimenzije Offerova upitnika zadovoljavaju psihometrijska obilježja koja su utvrđena kao najmanji uvjeti valjanosti sadržaja upitnika. Vjerodostojnost dimenzija upitnika, izračunata na uzorku ovog istraživanja, ispitana je pomoću Cronbachovog alfa koeficijenta, indeksa koji se može protumačiti kao aritmetička sredina međusobnih povezanosti podataka. Cronbachov alfa koeficijent, izračunat neovisno

za mladiće i djevojke i za sveukupni uzorak ispitanika, dostiže zadovoljavajuće vrijednosti, osim za dimenziju *idealizam*, koja ima niže vrijednosti s obzirom na druge dimenzije.

3.2. *Slika o sebi kod adolescenata: razlika prema spolu*

Kako bi se provjerilo moguće razlike u spolu s obzirom na sliku o sebi, načinjen je crtež analize varijance pri čemu je nezavisna varijabla spol, a zavisne su varijable, uzete pojedinačno, dimenzije Offerovog upitnika. Iz jednosmjerne analize varijance proizašle su statistički značajne razlike prosječnih rezultata dimenzija emocionalni ton ($F_{(1,278)} = 3,75$; $p = 0,05$) i spolni stavovi ($F_{(1,278)} = 20,37$; $p < 0,01$), gdje mladići imaju više rezultate od djevojkama. U dimenziji moral ($F_{(1,278)} = 4,56$; $p = 0,03$) djevojke imaju značajno više rezultate.

3.3. *Što adolescenti misle o vlastitoj slici o sebi?*

Kao što smo to već prije spomenuli, što se tiče odgovora dobivenih iz polustrukturiranog intervjua, izvršena je analiza sadržaja pomoću programa »NVivo«. Pojmovne kategorije dobivene su kasnije. Označavanje su provela tri neovisna procjenjivača; relevantnima su se smatrale samo kategorije koje su ustanovili svi procjenjivači. Svaki je procjenjivač, nakon što je pročitao sadržaje svake stavke, trebao uočiti, jedinice analize koje je moguće definirati kao ključne simbole obilježene semantičkim bogatstvom (takvi ključni simboli ne trebaju biti nužno obilježeni jednom riječju, nego se mogu sastojati i od dvije ili više riječi ili kakvog iskaza) te se mogu svesti na specifične načine upravljanja vlastitim ja. Nakon toga, unutar svake takve analitičke jedinice izračunate su frekvencije. Taj opisni postupak upotrebljen je u

TABLICA 1

Deskriptivni podaci i koeficijenti vjerodostojnosti dimenzija OSIQ-a

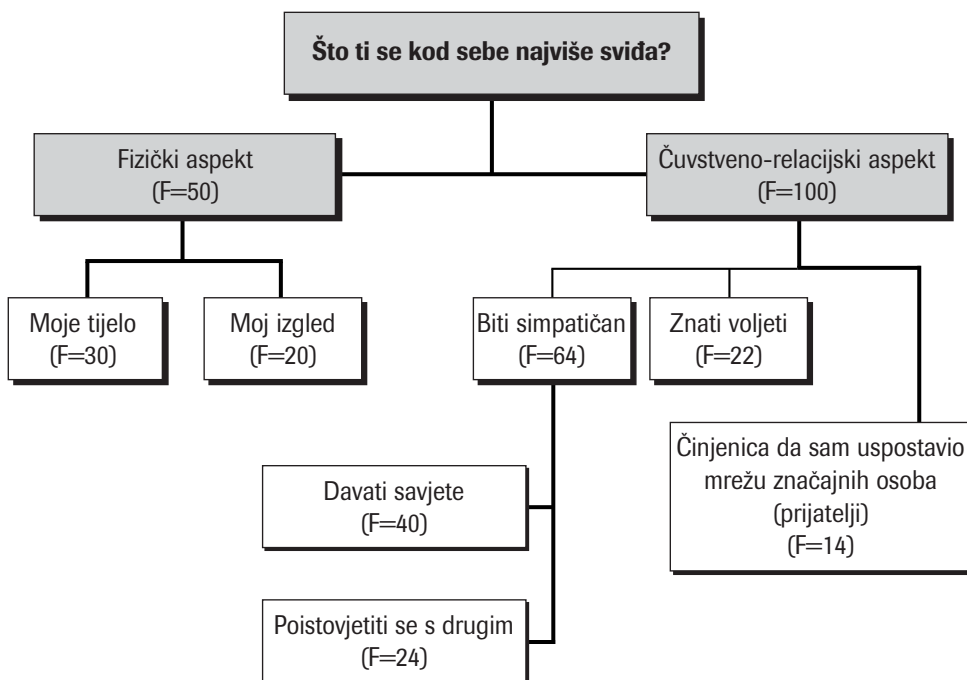
Dimenzije	spol	N	aritmetička sredina	SD	KV	Cronbachov alfa koeficijent
1. Kontrola impulsa	ženski	150	37,20	5,19	13,94	0,83
	muški	130	38,53	5,29	13,73	0,84
	ukupno	280	37,63	5,23	13,90	0,84
2. Emocionalni ton	ženski	150	29,17	5,29	18,14	0,72
	muški	130	31,31	5,06	16,15	0,77
	ukupno	280	29,87	5,29	17,70	0,75
3. Slika o svom tjelesnom ja	ženski	150	23,32	5,34	22,92	0,84
	muški	130	25,03	4,82	19,27	0,86
	ukupno	280	23,88	5,22	21,85	0,85
4. Društveni odnosi	ženski	150	47,15	7,53	15,98	0,77
	muški	130	47,56	6,85	14,40	0,80
	ukupno	280	47,29	7,28	15,40	0,82
5. Moral	ženski	150	41,14	5,23	12,71	0,82
	muški	130	38,72	5,31	13,72	0,78
	ukupno	280	40,35	5,35	13,26	0,81
6. Težnje	ženski	150	22,97	4,41	19,21	0,80
	muški	130	23,44	4,17	17,81	0,82
	ukupno	280	23,12	4,32	18,68	0,82
7. Spolni stavovi	ženski	150	40,29	5,19	12,88	0,88
	muški	130	42,25	4,45	10,53	0,88
	ukupno	280	40,93	5,02	12,27	0,88
8. Stavovi prema obitelji	ženski	150	63,95	10,83	16,94	0,71
	muški	130	61,84	8,11	13,11	0,69
	ukupno	280	63,27	10,03	15,85	0,70
9. Samokontrola	ženski	150	21,98	3,53	16,05	0,69
	muški	130	21,09	3,92	18,59	0,72
	ukupno	280	21,69	3,66	16,89	0,71
10. Psihopatologija	ženski	150	55,64	8,43	15,15	0,81
	muški	130	57,69	6,46	11,20	0,80
	ukupno	280	56,31	7,87	13,97	0,81
11. Prilagodba	ženski	150	32,70	4,04	12,35	0,80
	muški	130	32,34	4,67	14,43	0,82
	ukupno	280	32,58	4,23	12,99	0,81
12. Idealizam	ženski	150	32,56	5,34	16,40	0,69
	muški	130	31,50	5,01	15,90	0,67
	ukupno	280	32,21	5,23	16,25	0,69

ovoj fazi istraživanja kako bi se dobili reprezentativni pokazatelji koje adolescenti imaju o vlastitoj tjelesnoj i društvenoj slici o sebi. Vrijednosti koeficijenta Kappa idu od najmanje 0,62 do najviše 0,74. Te se vrijednosti mogu smatrati zadovoljavajućima.

nje problema), *osobna obilježja i kompetencije* (pretežno dobro raspoloženje, sportske sposobnosti) i *društvenost* (biti sposoban uspostavljati nova prijateljstva, imati mnogo prijatelja, uspjeti biti popularan na zabavama) za mladiće (vidi prikaz 2).

Prikaz 1:

Možeš li reći što ti se kod sebe najviše sviđa? Apsolutne frekvencije, ženski poduzorak

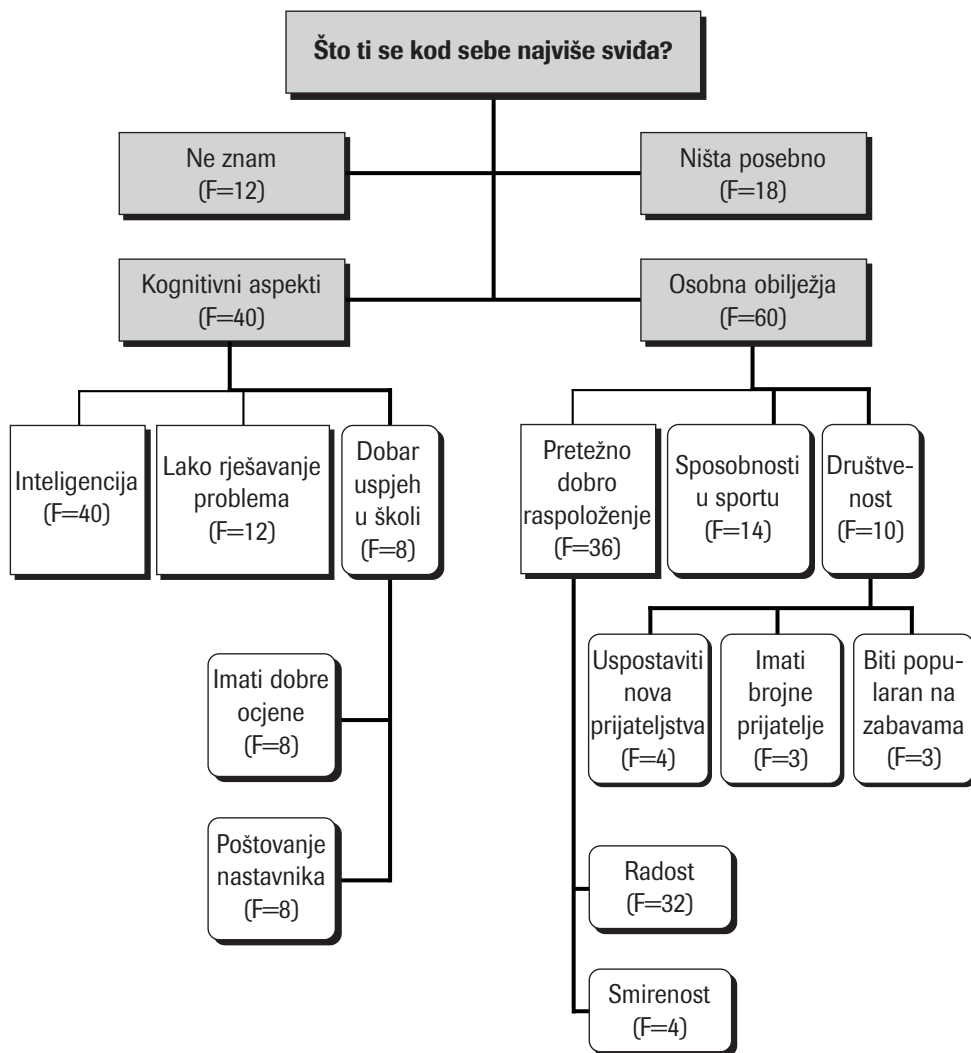

Iz pitanja broj 1 («Možeš li reći koji ti se aspekti tvog života najviše sviđaju?») proizašle su sljedeće kategorije: aspekti povezani s vlastitom *tjelesnom slikom o sebi* (tijelo, *look*) i *afektivno-relacijski* aspekti (empatija, sposobnost znati ljubiti i izgrađivati društvenu mrežu prijatelja) za djevojke (vidi prikaz 1); *kognitivni aspekti* (inteligencija, dobar uspjeh u školi, lako rješava-

Druga stavka upitnika proučava aspekte koji su povezani sa slikom o sebi koju bi adolescenti željeli promijeniti. Iz tog su pitanja proizašle sljedeće kategorije: *fizički izgled* (dijelovi tijela i prevelika težina), *osjećaj relacijske neprilagođenosti* (poteškoća pri razumijevanju i pronalaženju pravih prijateljica, relacijske poteškoće i nesposobnost da se razumiju stariji) za djevojke (vidi

Prikaz 2:

Pitanje 1: *Možeš li reći što ti se kod sebe najviše sviđa?*
Apsolutne frekvencije, muški poduzorak

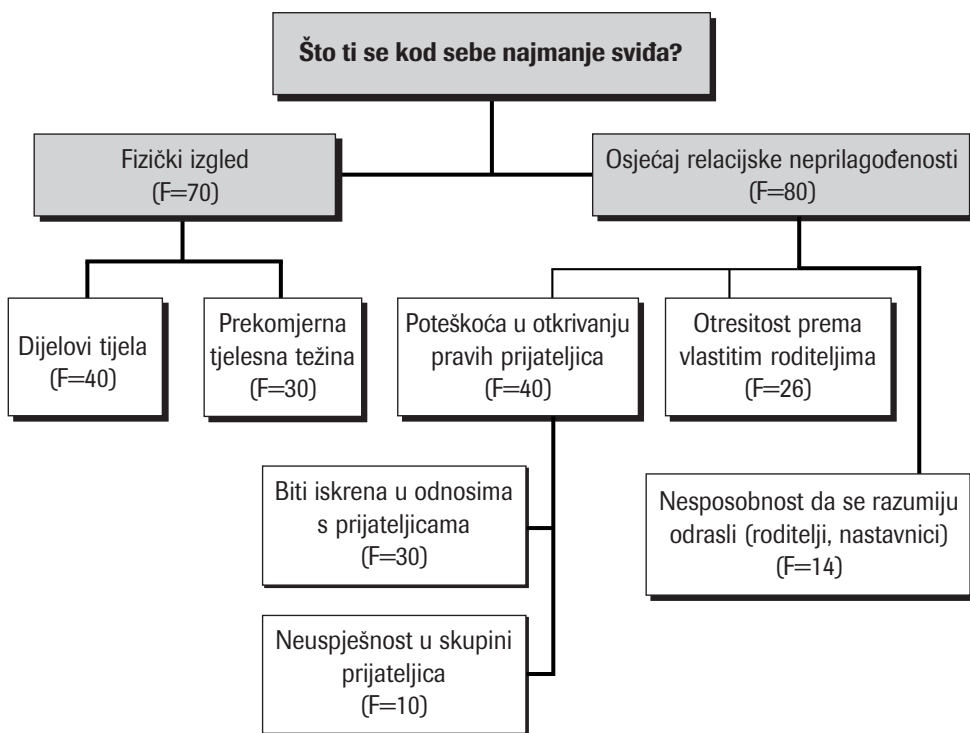

prikaz 3). Za mladiće (vidi prikaz 4) proizašle su sljedeće kategorije: *fizički izgled* (dijelovi tijela i nedostatak fizičkog izgleda

»kao iz vježbaonice«) te *obilježja osobnosti* (emocionalna nestabilnost, agresivnost, neprekidne svađe s roditeljima).

Prikaz 3

Pitanje 2: »Što ti se kod sebe najmanje sviđa?« Apsolutne frekvencije, ženski podzorak

3.4. Razlike u međusobnim odnosima među adolescentima s visokim i niskim bodovima u Offerovom upitniku

Iz sveukupnog uzorka ispitanika izdvojene su dvije podskupine: (a) ispitanici s brojem bodova u Offerovom upitniku (sveukupni broj bodova ljestvice) većim od standardne devijacije u odnosu na aritmetičku sredinu uzorka; (b) ispitanici s brojem bodova manjim od standardne devijacije u odnosu na aritmetičku sredinu uzorka. Dvije izdvojene skupine tvori 21 odnosno 23 ispitanika.²⁶

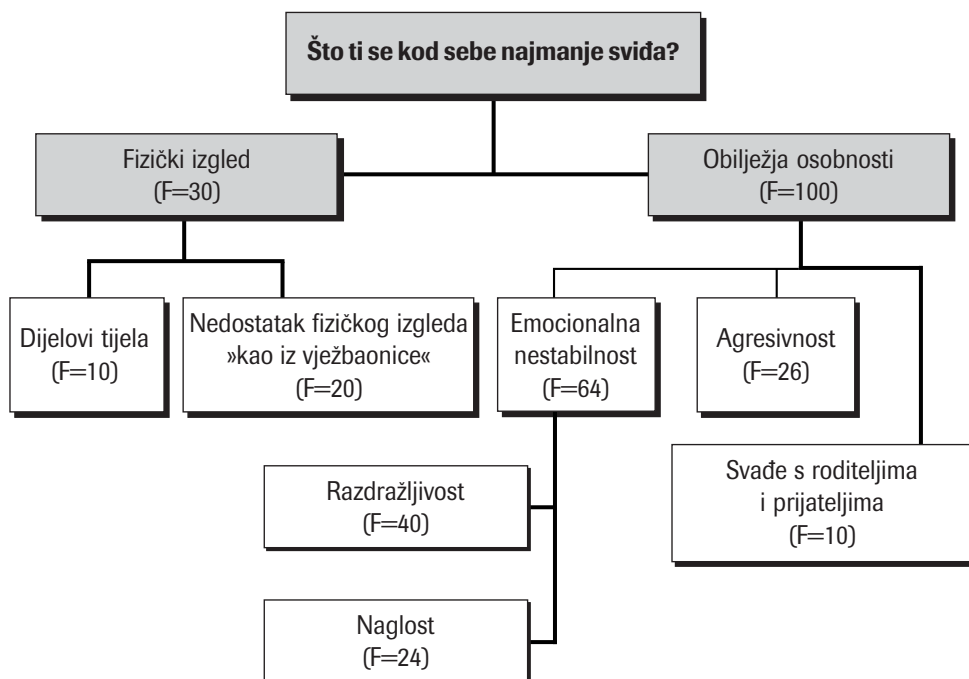
U tablici 2 dani su opisni statistički podaci dvaju podzoraka i rezultati Studentova t-testa za nezavisne uzorke.

Adolescenti s dobrom slikom o sebi u svim dimenzijama testa međusobnih odnosa postižu statistički više prosječne bodove od adolescenata s lošom slikom o sebi: imaju bolje odnose s roditeljima, s nastavnicima i sa svojim vršnjacima.

²⁶ Skupine koje obilježavaju visok ili nizak broj bodova u varijabli *slika o sebi* valja smatrati suprotstavljenima proučavanoj psihološkoj varijabli, a ne patološkim slučajevima s obzirom na neko obilježje osobnosti.

Prikaz 4

Pitanje 2: »Što ti se kod sebe najmanje sviđa?« Apsolutne frekvencije, muški poduzorak

TABLICA 2

Deskriptivni statistički podaci i rezultati Studentova *t*-testa za nezavisne uzorke

Dimenzije	Vrsta	N	Aritmetička sredina	SD	t(42)	P
1. Majka	visoki bodovi	21	116,05	11,21	5,60	0,000
	niski bodovi	23	96,04	12,38		
2. Otac	visoki bodovi	21	112,38	8,44	7,08	0,000
	niski bodovi	23	90,35	11,75		
3. Vršnjaci	visoki bodovi	21	107,24	10,09	4,34	0,000
	niski bodovi	23	94,78	8,93		
4. Vršnjakinje	visoki bodovi	21	113,00	9,24	5,11	0,000
	niski bodovi	23	97,17	11,11		
5. Nastavnici	visoki bodovi	21	80,19	10,67	4,72	0,000
	niski bodovi	23	63,48	12,61		
6. Ukupno	visoki bodovi	21	528,86	22,34	10,89	0,000
	niski bodovi	23	441,83	29,74		

4. RASPRAVA I ZAKLJUČCI

Općenito se zna da adolescenti opisuju same sebe koristeći se kategorijama i obilježjima koji su većinom prihvaćeni na društvenoj i relacijskoj razini. Oblikovanje njihovoga identiteta prema tome ovisi o odlučujućoj ulozi osoba s kojima kontaktiraju, posebice roditelja i vršnjaka.

Preobrazbe s kojima se adolescenti susreću osobito su složene u ovoj fazi njihove razvojne dobi, ne samo s obzirom na fizičku ili psihološku razinu, nego i posebice s obzirom na nove relacijske aspekte koji iz njih proizlaze. Mnogobrojne promjene koje obilježavaju prijelaz iz dječje u adolescentsku dob posebice uključuju područje društvenih odnosa i snažno utječu na izgradnju identiteta adolescenata i njihove sposobnosti prilagodbe u psihosocijalnom kontekstu s kojim dolaze u kontakt. To se posebno tiče roditelja, s kojima odnosi poprimaju jako asimetrično i nepostojano obilježje. Dok adolescent s jedne strane osjeća potrebu za zaštitom i brigom roditelja, te prema tome i za obiteljskim okruženjem u cijelosti, s druge strane osjeća jaku potrebu za propusnijim granicama koje će mu omogućiti nove načine istraživanja samoga sebe i okruženja u kojemu živi kako bi mogao doživjeti iskustvo veće autonomije, iako ga to često može dovesti do sukoba sa samim sobom i sa svojim roditeljima.

Rezultati istraživanja opisanog na prethodnim stranicama potvrđuju važnost uravnoteženog odnosa s novim adolescentskim identitetom te starim i novim relacijskim svijetom. Ako s jedne strane novi odnosi između adolescenta i roditelja potiču obiteljski sustav na mijenjanje vlastitih granica čineći ih propusnijima za nove zahtjeve djece, s druge strane djeci omogućuju da usvoje nove elemente koji su korisni za vlastiti osjećaj identiteta.

Doista, način na koji adolescenti stvaraju odluke sukladne vlastitim potrebama odražava prethodno društveno učenje i utjecaj koji su na njih imali modeli s kojima su se susreli u svojoj obitelji. Ako su roditelji u pravom trenutku smanjili kontrolu nad djecom, uravnotežujući je s ponašanjem prožetim toplinom i prijateljstvom, adolescent će steći veću sigurnost u sebe samoga i moći će napredovati prema sve većoj autonomiji.

Rezultati istraživanja pokazuju da je takvo osnaživanje identiteta važno za novi oblik odnosa u obiteljskom i u vanjskom svijetu, jer osigurava osjećaj adolescentove autonomije i razlikuje ga prema obilježjima spola, budući da mladići i djevojke različito shvaćaju obiteljsku skupinu.

Osim toga, razvoj prema većoj autonomiji dovodi adolescenta do istraživanja novih načina odnosa sa svijetom koji ga okružuje, sa svijetom vršnjaka i različitim za njega značajnim odraslim osobama, s kojima doživljava novu vrst odnosa iznimno važnu za izgradnju vlastitog identiteta.

U odgovorima koje su dali na pitanja postavljena u ovom istraživanju, adolescenti su istaknuli važnost odnosa s vršnjacima kao temeljno sredstvo vlastitoga rasta, jer pomoću njih zadovoljavaju potrebu za horizontalnim odnosima, koji se pridružuju – iako ih sasvim ne zamjenjuju – vertikalnim odnosima s odraslima. S vršnjacima mogu iskusiti nove odnose koji više odgovaraju vlastitim potrebama i vlastitom identitetu, mogu naučiti otkriti vlastite jake i slabe točke, mogu raspravljati o svojoj društvenoj ulozi i uravnotežiti unutarnje zahtjeve s vanjskim iščekivanjima, sve do usklađivanja raznih sustava pravila i vrednota.

U toj relacijskoj sferi oni se razlikuju prema svojim specifičnim potrebama povezanim s razvojem koji je u tijeku, kao

što je potvrđeno načinom na koji se razlikuju prema spolu. Doista, razne promjene s kojima se mladići i djevojke sučeljavaju u svom razvoju odnose se na emocionalno i spolno dozrijevanje, uz širenje interesa i izgradnju novih modela interakcije koji više odgovaraju njihovom specifičnom spolnom identitetu. Želja za intimnošću povećava se kad adolescenti u vršnjacima traže podršku koju su prethodno nalazili u obitelji, a koja sada odgovara novim potrebama što se očituju u bliskim odnosima, u odnosima povjerenja prema onome tko se za njih zanima, u obostranoj čuvstava, misli, zabrinutosti i zanimanja; osim toga, mladi žele imati idealne, povjerljive, intimne prijatelje na koje mogu računati i koji su im u stanju ponuditi poštovanje, divljenje i slične stavove.

Rješenja za takve razvojne zadaće postaju temeljni ciljevi razvoja, a u njih se osjećaju uključeni zbog novog načina promatranja samih sebe i svijeta koji ih okružuje.

Kao što je potvrđeno u ovom istraživanju, oni se posebice moraju sučeliti sa zadaćama koje su tipične za njihovo osobno područje (npr. prihvaćanje samoga sebe, postizanje autonomije, razvoj osobnih vrednota) kao i za relacijsko područje (npr. promjena veza unutar obitelji, upuštanje u intimne čuvstvene odnose s vršnjacima suprotnoga spola, redefiniranje međusobnih i skupnih odnosa s vršnjacima). Postignuti rezultati podržavaju taj njihov progresivni razvoj, a osobito razlikuju mladiće od djevojaka u raznim područjima njihova razvoja, bilo s obzirom na sliku koji imaju o sebi, bilo s obzirom na njihov način odnošenja prema vanjskom svijetu. Dok su djevojke većim dijelom usredotočene na poimanje vlastitoga tjelesnoga ja i na čuvstvenu usklađenost svojih odnosa, mladići naprotiv teže većem naglašavanju opera-

tivnih aspekata kojima uzajamno djeluju s vanjskim svijetom (inteligencija, društvenost, način sučeljavanja s novim situacijama i novim odnosima). Poteškoće u prihvaćanju samih sebe i slike o sebi također se razlikuju prema specifičnostima spola, što potvrđuje da rast adolescenata slijedi specifičan ritam, koji je povezan s načinom njihova odnosa prema samima sebi i prema vanjskom svijetu. Djevojke su usredotočenije na negativne fizičke aspekte, dok se mladići usredotočuju na aspekte osobnosti koji im ne pomažu da stupe u odnos sa svojim okruženjem.

Sve to potvrđuje činjenicu da adolescenti progresivno mijenjaju os vlastite relacijske pozornosti prema onome što je izvan obiteljske sredine, kako bi se različito (među mladićima i djevojkama) usredotočili na odnose u kojima mogu postići postojanost novih dimenzija svoga identiteta već prema tome kako ih usvajaju. Drugim riječima, kad imaju dobru sliku o samima sebi uspijevaju postići skladan odnos s drugima, a što je ta slika negativnija to im je teže i manje riskiraju u odnosima. Takva istraživačka sposobnost na području odnosa vrijedi u i odnosu prema članovima obitelji i u odnosu na odrasle koji su važni za njihovu formaciju.

Sučeljavanje sa svijetom odnosa postaje prema tome bitno za način na koji adolescent osnažuje svoj identitet i svoju sliku o sebi. Novi odnosi (svijet vršnjaka, značajni odrasli) promiču odvajanje od prethodnoga, obiteljskog svijeta, ali istovremeno potvrđuju važnost uravnoteženih odnosa s roditeljima: dobra obiteljska potpora omogućuje adolescentu bolji odnos prema samome sebi i vanjskome svijetu. Istovremeno, izgradnja dobre slike o sebi pomaže mu da s većom sigurnošću istražuje svijet odnosa unutar i izvan vlastite obitelji.